

УДК 005.51:622.012

Мальцева І.В.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЛОВОГО ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНОГО ВУГІЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Проаналізовано процес ділового планування на приватному вугледобувному підприємстві, обґрунтовано основні розділи плану виробництва й реалізації продукції, досліджено динаміку основних показників діяльності підприємства.

Ключові слова: планування показники діяльності, аналіз діяльності підприємства.

The process of business planning for the private coal mine was analyzed, the major chapters of the production and sales plan were defined, the dynamics of basic indicators of activity of enterprise were investigated.

Keywords: planning, activity indicators, analysis of activity of enterprise

Ефективна діяльність вугільних підприємств в умовах ринкової економіки можлива за умови розробки виробничих програм, прогнозів і планів соціально-економічного розвитку.

Сьогодні українські шахти відчувають гостру потребу в системах по ухваленню управлінських рішень, які допомагали б планувати роботу підприємства, оперативно обробляти і аналізувати дані по забезпеченню виробничих процесів, руху фінансових потоків, контролю якості вугільної продукції, веденню діловодства.

В даний час дослідженнями в області організації і управління гірничим виробництвом, прогнозування і ділового планування займаються вітчизняні і зарубіжні вчені. До них відносяться М.М. Олексіва [1], Амоша О.І. [2], Ф.П. Беда [3], В.І. Ганіцький, Н.Я.Лобанов, Д.А. Слоан [5] та ін. В їх роботах розглядається методологія планування, необхідність техніко-економічного обґрунтування, система показників плану і інформаційне забезпечення процесів складання програм. Проте, недостатньо надано увагу особливостям внутрішньофірмового планування діяльності приватних вугледобувних підприємств.

Метою даної статті є дослідження процесу планування господарської діяльності на малих приватних шахтах Донецької області.

Відповідно до ринкових вимог розробка оптимальних планів виробництва і реалізації продукції повинна стати в даний час нормою господарювання на всіх вітчизняних підприємствах і фірмах різних форм власності.

На території Донецької області за останні 3 роки було зареєстровано 67 підприємств недержавної форми власності і 102 ділянки по видобутку вугілля. В основному такі підприємства створюються на базі закритих шахт, запаси яких вважалися вичерпаними. Зараз об'єми вуглевидобування підприємствами приватного бізнесу порівнянні із здобиччю державних вугільних шахт, при цьому собівартість здобутого ними палива менш ніж середня по регіону. Питома вага малих підприємств в загальному об'ємі виробництва вугільної продукції складає 2% [2]. На території області протягом останніх років спостерігається тенденція зростання видобутку вугілля за рахунок створення малих вугледобувних підприємств недержавної форми власності.

Функціонування приватного бізнесу у сфері вуглевидобування позитивно позначається на соціально-економічній ситуації регіону в цілому. Діяльність таких підприємств продовжує термін експлуатації шахт. Завдяки їм поліпшується забезпечення населення побутовим вугіллям на місцевому рівні, знижується соціальна напруженість, підтримується інфраструктура шахтарських міст, збільшуються додаткові надходження до бюджету. Саме в цій сфері бізнесу створюються нові робочі місця для безробітних шахтарів, які погано адаптуються в інших галузях економіки.

Розглянемо планування виробничої діяльності на ВП «Шахта Миколаївська», яка є ві-

докремленим підрозділом ЧП «Сприяння». В своїй діяльності вона керується Положенням про підрозділ, Правилами внутрішнього трудового розпорядку, колективним договором, Статутом, а також забезпечує дотримання законодавства України «Про надра», «Про охорону навколишнього середовища», «Про оплату праці» тощо.

Шахта «Миколаївська» була створена з метою доробки запасів вугілля ліквідованого державного підприємства «Шахта № 3-біс» по пластах k_2 «Наддронівській» і k_3 «Бесштановській». Вживана система розробки - прямим ходом. Схема підготовки виїмкових ділянок - поверхова.

В даний час на підприємстві особлива увага надається оперативному і поточному або бізнес-плануванню. Через мінливість законодавчого, економічного та ринкового середовища важко прогнозувати на довгострокову перспективу і складати стратегічні плани.

Поточні плани включають показники видобутку вугілля, які визначаються окремо для кожної лави і ділянки шахти на рік з розбиттям показників по кварталах, місяцях, добах.

Оперативні плани складаються шляхом розбиття показників поточних планів на завдання для кожної зміни.

В розробці відповідних розділів і показників планів беруть участь всі відділи і служби шахти.

Виробнича служба надає інформацію про об'єм видобутку вугілля, навантаженню на очисний забій, заходи щодо проведення і ремонту гірничих виробок; гасінню порідних відвалів; вдосконаленню роботи шахтного транспорту і іншим техніко-економічним показникам шахти.

Технічна служба формує відомості про виробничу потужність шахти і її технологічних ланок; заходи щодо усунення «вузьких місць», забезпеченню безпечних умов праці з поясненням необхідної чисельності працівників; графіки введення і вибуття очисних вибоїв; середньодобові навантаження на очисні вибої, проведення підготовчих виробок та ін.

Енерго - механічна служба готує загальношахтні і технологічні норми витрати електроенергії, запасних частин, змащувальних матеріалів, палива, води на технологічні потреби, ремонтно-експлуатаційні нормативи; розрахунок встановленої потужності електродвигунів і трансформаторів; об'єми робіт по відкачуванню шахтних вод і запобіганню викидів шкідливих речовин в атмосферу; заходи щодо зниження витрати палива, електроенергії.

Служба організації праці і заробітної платні визначає норми виробки і розцінки на очисні, підготовчі, ремонтні і інші відрядні роботи; тарифні ставки і оклади працівників шахти; нормативи чисельності робітників; розрахунок співвідношення між темпами приросту середньої заробітної платні і продуктивності праці.

Бухгалтерія - наявність, фактичну і залишкову вартість основних фондів і матеріалів; вартість вибулих основних фондів; собівартість вугілля на складах.

Служба технічного контролю якості доводить норми якості вугілля, що видобувається і відвантажується по шахті, ділянкам, вибоєм і заходи щодо її поліпшення.

Шахта будує всю систему планування так, щоб найкращим чином здійснювати якісну розробку і оперативний контроль виробництва і прибутку.

Початковими даними для планування на вугільному підприємстві служать встановлені об'єми гірничих робіт, розподілені по календарних періодах і основних об'єктах.

План виробництва і реалізації продукції є важливим розділом поточного плану гірничого підприємства. Він тісно пов'язаний з планами по праці і заробітній платні, витратам виробництва, прибутку і рентабельності, фінансовим планом і складається з трьох основних підрозділів: 1 - видобуток і реалізація продукції в натуральному і вартісному виразі; 2 - зміна залишків нереалізованої продукції; 3 – баланс виробничих потужностей і їх використання.

Об'єм виробництва і реалізації вугілля може класифікуватися по асортименту, якості і

виражатися в натуральних, умовно натуральних, трудових і вартісних вимірюваннях.

Основне призначення плану виробництва і реалізації продукції - виявлення і використання наявних резервів, які забезпечать максимальний об'єм реалізації продукції при комплексній механізації і автоматизації виробничих процесів, впровадженні прогресивної технології і організації праці. Основними показниками плану є: об'єм видобутку вугілля, гірничотехнічні та економічні показники, об'єм реалізації продукції та ін.

Підрозділи «Видобуток і реалізація продукції в натуральному і вартісному виразі» і «Зміна залишків нереалізованої продукції» ґрунтуються на аналізі виробництва, його можливостях і маркетингових дослідженнях.

Для гірничого підприємства об'єм видобутку вугілля в плановому періоді визначається ринковим попитом, його виробничими потужностями. Якщо попит на вугілля в більшій мірі залежить від чинників зовнішнього середовища - конкурентів, рівня цін на ринку, пропозиція в основному залежить від мобілізації внутрішніх резервів виробництва - виробничих запасів, технологічного устаткування, оперативності функціонування існуючої оргструктури.

На підставі вивчення попиту і пропозиції вугілля на підприємстві робиться прогноз збуту на конкретному сегменті ринку. Це має велике значення для визначення об'ємів виробництва при формуванні планових завдань.

План видобутку вугілля з очисних вибоїв встановлюється на основі планів розвитку гірничих робіт. Для діючих шахт він розробляється на основі їх виробничої потужності, яка щорічно уточнюється, а для введених в дію - на підставі норм тривалості і рівнів засвоєння проектних потужностей.

Планування видобутку вугілля здійснюється по кожному очисному і підготовчому забою. Для очисних вибоїв план видобутку вугілля визначається по нормативу циклічності (кількості циклів за добу) або по нормативу навантаження на лаву. Норматив навантаження - це мінімальний об'єм видобутку вугілля з очисного забою, який повинен бути досягнутий в конкретних гірничо-геологічних умовах при ефективнішому використуванні засобів виробництва.

Джерелом інформації для аналізу виробництва і реалізації продукції є наступна звітність: форма 1-п (річна) «Звіт по продукції», форма 1-п (квартальна) «Квартальна звітність промислового підприємства (об'єднання) про випуск окремих видів продукції в асортименті», форма 2 «Звіт про прибутки і збитки», а також бухгалтерські дані про випуск, відвантаження і реалізацію продукції. Аналіз динаміки об'єму виробництва продукції наведено в табл. 1

Таблиця 1

Аналіз динаміки об'єму виробництва

Показники	2008 рік	2009 рік
Рядове вугілля, т	51358	45681
Готова товарна вугільна продукція, т	45245	41652
Переробка вугілля, т	6113	4029
Оптова ціна товарної вугільної продукції, грн. / т	360,0	420,0
Товарна продукція в оптових цінах, тис. грн.	16288,2	17493,84
Реалізація продукції, т	45245	41652

Одним з найважливіших чинників збільшення об'єму виробництва продукції на підприємстві є забезпеченість його основними фондами у необхідній кількості, асортименті і ефективне їх використання. Цей напрям господарської діяльності на шахті аналізується і планується в підрозділі «Баланс виробничих потужностей і їх використання».

Його основними задачами є:

- визначити забезпеченість підприємства, його виробничих ділянок та структурних підрозділів основними засобами і встановити причини зміни їх кількості;
- розрахувати вплив основних засобів на об'єм виробництва продукції;
- визначити ступінь використання виробничих потужностей підприємства і устаткування;
- виявити резерви підвищення інтенсивності і ефективності використання основних засобів.

Джерелами для аналізу є план технічного розвитку, форма №1 - «Баланс підприємства», форма №5 - «Додаток до балансу підприємства», форма №11 - «Звіт про наявність і рух основних засобів», форма «Баланс виробничої потужності», дані про переоцінку основних засобів, інвентарні картки обліку основних засобів, проектно-кошторисна і технічна документація тощо.

Основні засоби шахти діляться на промислово-виробничі і непромислові. Крім того, прийнято виділяти активну частину - робочі машини і устаткування, пасивну частину, а також окремі підгрупи відповідно до їх функціонального призначення - будинки виробничого призначення, робочі і силові машини, устаткування і вимірювальні прилади, транспортні засоби і ін. Така деталізація необхідна для виявлення резервів підвищення ефективності використання основних засобів на основі оптимізації їх структури. Великий інтерес при цьому представляє співвідношення активної і пасивної частин, силових і робочих машин тому, що від їх оптимального сполучення багато в чому залежить фондоддача, рентабельність і фінансовий стан підприємства.

Стан і ефективність використання основних засобів безпосередньо впливає на виконання виробничої програми підприємства і можливість отримання прибутку.

Метою аналізу ефективності використання основних засобів є визначення забезпеченості основними засобами за умови інтенсивнішого їх використання і пошуку резервів підвищення фондоддачі. Дані табл. 2 свідчать, що в 2009 р. коефіцієнт зносу збільшився, а коефіцієнти придатності і оновлення зменшилися. Аналіз цих показників свідчить про необхідність оновлення устаткування на підприємстві і поповненні основних засобів.

Таблиця 2

Аналіз руху і технічного стану основних засобів

Показник	Рівень показника		
	2008 р.	2009 р.	+/-
Коефіцієнт зносу	0,068	0,13	+0,062
Коефіцієнт придатності	0,93	0,87	-0,06
Коефіцієнт оновлення	0,98	0,43	-0,55
Коефіцієнт вибуття	0	0	0

Динаміку і структуру основних засобів представлено в табл. 3.

Таблиця 3

Структура основних виробничих засобів за 2009 рік

Група основних засобів	На початок року		Поступило за рік		На кінець року	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
1. Будівлі, споруди, передавальні пристрої	220,3	21,4	-	-	220,3	12,1
2. Машини і устаткування	809,1	78,5	699,7	89,4	1508,8	83,2
3. Транспортні засоби	1,7	0,1	82,9	10,6	84,6	4,7
Всього	1031,1	100	782,6	100	1813,7	100

Фінансово-економічний стан підприємства характеризується ступенем його прибутковості, оборотністю капіталу, фінансовою стійкістю, динамікою структури джерел фінансування, здібності розраховуватися за борговими зобов'язаннями.

Фінансова діяльність охоплює процеси формування, руху і забезпечення збереження майна підприємства, контролю над його використанням. Фінансовий стан є результатом взаємодії всіх елементів підприємства і визначається сукупністю виробничо-господарських чинників. Фінансові результати діяльності підприємства характеризуються сумою отриманого прибутку і рівнем рентабельності. Об'єм реалізації і величина прибутку, рівень рентабельності виробничої і фінансової діяльності підприємства характеризують всі сторони господарської діяльності.

Ключовими задачами аналізу фінансових результатів для ВП «Шахта Ніколаєвська» є: контроль за виконанням планів реалізації продукції і отримання прибутку; визначення впливу як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників на фінансові результати; розробка заходів щодо використання резервів для збільшення прибутку і рентабельності.

Основним джерелом інформації при аналізі фінансових результатів прибутку служать дані аналітичного бухгалтерського обліку, фінансової звітності, форма №2 - "Звіт про фінансові результати". Згідно з даними звітності дохід від реалізації продукції в 2009 р. порівняно з 2008 р. зменшився на 21581 тис. грн. або на 46,8%. Відповідно зменшився чистий дохід на 17772 тис. грн. Собівартість реалізованої продукції в 2009 р. порівняно з 2008 р. збільшилася на 12523 тис. грн. або в 7,28 раз. Валовий дохід в 2008 р. складав 31870 тис. грн., а в 2009 р. - 1575 тис. грн. Даний показник зменшився на 30295 тис. грн. або на 4,94 %. Матеріальні витрати в 2009 році складають 679 тис. грн., що на 1378 тис. грн. менше ніж в 2008 році. Амортизація в 2009 р. зменшилася на 16 тис. грн. або на 88,31% в порівнянні з 2008 р.

На підставі проведених досліджень можна зробити наступні висновки:

високий ступінь ризику на українському ринку, обумовлений змінами у виробничій і соціальній сфері знижує можливості планування і перешкоджає складанню реального стратегічного, поточного і оперативного планів;

в ході розробки планів на шахті необхідно враховувати наступні техніко-економічні показники: виробнича потужність, об'єм видобутку вугілля, відсоток зольності, чисельність робітників, розмір заробітної плати виробничих робітників, продуктивність, ціна вугілля, собівартість, прибуток;

низький рівень прибутку не дозволяє здійснювати великі витрати на організацію планування; об'єм планово-економічної інформації,

обсяг планово-економічної інформації, необхідної в ході складання планів шахти настільки великий, що для його своєчасного аналізу, правильної оцінки й вибору альтернативних варіантів потрібне застосування комп'ютерних засобів збору, передачі й обробки даних.

Література

1. Алексеева М.М. Внутрифирменное планирование / М.М. Алексеева – М.: Финансы и статистика, 2003. – 196 с.
2. Амоша А.И. Комплексное освоение угольных месторождений Донецкой области. / А.И. Амоша, В.И. Логвиненко, В.Г. Гринев. – Донецк, НАН Укрианы, ИЭП, 2007. – 216 с.
3. Беда Ф.П. Економіка, організація та планування діяльності вугільних підприємств./ Ф.П. Беда. – Львів: Магнолія, 2007. – 348 с.
4. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия./ Г.В. Савицкая – Минск: Новое издание, 2000. – 688 с.
5. Слоан Д.А. Управление горными предприятиями. /Д.А. Слоан. – М.: Недра, 2006. – 248 с.

*Рекомендовано до публікації
д.е.н., проф. Губерна Г.К. 16.06.2010*

*Надійшла до редакції
05.06.2010*